

S:t Ragnhilds Sille

i

Söderköping

Årsbok 1950

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Gillet's älderman häradshövding Trued Norell.

„ skaffare läroverksadjunkt Axel Laurell.

F. borgmästare Anders Öster.

Kantor Josef Sandell.

Redaktör Enoch Kihlström.

För artiklarna i denna årsbok svarar
författarna själva.

En medeltida sigillstamp funnen i Söderköping

Vid grävning i kv. Trekanten år 1941 hittade man en liten metallpjäs, som införlivades med S:t Ragnhilds gilles samlingar, där den sedan torde fört en ganska obemärkt tillvaro. Först på hösten 1949 fick jag av en händelse syn på den eller rättare sagt på den lilla lapp, som återger omskriften. Tyvärr var det försent för ett litet tillägg till den just vid samma tid utkomna stadshistoriken, vilket annars ej uteblivit.

Den lilla pjäsen är en sigillstamp av malm eller mäsing av det enklast tänkbara utförande (fig. 1). Att döma av hålet på handtaget har stampen förvarats hängande i t. ex. ett bälte. Ett kors på översidan markerar, att undersidans inskription börjar på motsvarande ställe. Tryckytan (fig. 2) är välbevarad och visar ett monogram (korslagt h och t) med omskriften¹⁾ "s[igillum] he[n]ricus²⁾ tidhemani p[re]s[b]yte[r]" (d. v. s. sigill [tillhörigt] prästen Henrik Tidemansson), allt i gotiska versaler.

Minuskelskrift på danska andliga sigill förekommer från 1400-talets andra decennium till 1500-talets senare hälft. Beträffande de svenska saknas närmare uppgifter, men vi ha ingen anledning att tro än att de haft minuskler ungefär samma tid. Inom denna ha vi alltså att söka

1) Bokstäverna inom klammer finnas ej på stampen utan markera upplösta förkortningar.

2) Nasaltecken över — e — markerar, att ordet bör läsas "henricus".

prästmannen Henrik Tidemansson. Sökandet är icke svårt; vi känna ej mer en än präst med denna ovanliga namnkombination. Då denne är östgöte, talar all sannolikhet för att han är identisk med sigillstampens ägare. Såsom många torde veta, var Henrik Tidemansson ingen vanlig prästman utan biskop i Linköping 1465—1500. Företrädaren var den djärve och krigiske Kettil Karlsson (Vasa), och efterträdare blev den lika ryktbare Hemming Gadh. "Helge biskop Henrik" var säkerligen av en fredligare läggning, men kunde dock ej hålla sig utanför tidens politiska konflikter. Det var helt enkelt icke möjligt för en biskop i hans dubbla egenskap av riksråd och företrädare för kyrkans intressen. Hen-

Fig. 1. Sigillstampen.

rik Tidemansson var tydligen en moderat men övertygad anhängare av den "rådskonstitutionalism", som ärkebiskop Jakob Ulfsson så länge och skickligt lyekades balansera mellan Sten Sture d. ä:s och oldenburgarnas självhärskartendenser. När striden omsider drevs till sin spets, måste rådspartiet och biskoparna kasta sig i armarna på konung Hans, som 1497 kunde göra sig till herre i landet. Dessförinnan hade emellertid riksföreståndaren låtit sina motståndare genomlida en svår pårs. Jakob Ulfsson m. fl. belägrades på Stäket och Henrik Tidemansson i sin borg i Linköping. Den senare nödgades t. o. m. kapitulera. Han var då en mycket gammal man, i vars bortgång man började spekulera tämligen öppet. När den till sist inträffade 20/12 1500, var hans äventyrlige domprost Hemming Gadh färdig att tillförsäkra sig domkapitlets val mot dess egentliga vilja.

Medlemmarna förstodo ganska väl, att nu skulle det rika stiftets inkomster ej längre gå till kyrkliga ändamål. Henrik Tidemansson hade använt även sina egna inkomster till domkyrkans färdigbyggande, som han varmt nitälskade för. En stor byggherre var han också annars, som gärna byggde "stenhus" (av tegel). Biskopshusen i Linköping och Vadstena stamma från hans tid, kanske rentav också "Braskens tryckeri" i Söderköping. Det är ett senmedeltida stenhus, som Gustaf Vasa kallade "bispehuset". Snarare torde det därför ha tillhört biskopsstolen än Hans Brask personligen.

I Söderköpings historia har Henrik Tidemansson spelat en ej oviktig roll som främjare av det omdanade hos-

Fig. 2. Åttryck av prästsigillet.

pitalet och gynnare av dess ledare "helge Evert"³⁾. Troligen hade biskopen själv anknytning till staden, där brorsonen Tideman Gotskalksson var borgmästare. Möjligt förefaller därför att biskopens fader Tideman Didriksson varit borgare i Söderköping. Säkert veta vi om denne blott, att han 24/10 1431 köpt en gård i Käslinge i Vånga sn och att han avlidit senast 1438. En son Nils har nämligen vid det senare tillfället skiftat arv efter fadern med sina halvsyskon och deras moder, hustru Ingrid. De förra namngivas icke, varför de troligen varit omyndiga. Om biskop Henrik vore man t. o. m. frestad att tro, att han fötts efter faderns köp av gården i Käslinge. En pålitlig källa uppger nämligen, att han var "födder i Wonga"⁴⁾. Fadern kan emellertid ha

³⁾ *Söderköpings historia* I, s. 216 ff.

⁴⁾ Linköpings biskopskrönika är skriven på Hans Brasks tid och troligen under dennes direkta överinseende. Förtroendet till dess uppgift kan knappast rubbas av att "Wonga" en smula billigt får rimma på "gånga".

haft andra gårdar där, så att sonen varit åtminstone 40 år, när han blev biskop. Det torde varit vackert så, då Henrik Tidemansson — vad vi veta — ej hade någon högre akademisk grad och ej heller tillhörde högadeln, ja, inte ens lågfrälset²). Varken sigillstampen med sitt monogram eller biskopssigillet (fig. 3), vars sköld blott innehåller stiftsvapnet, ge nämligen någon antydning om att Henrik Tidemansson haft något vapen, låt sedan vara att medlemmar av lågfrälset i undantagsfall kunde ha sigill utan vapenbild.

Denna slutsats om biskopens börd torde vara den enda man med någorlunda säkerhet kan draga av vårt lilla fynd. I övrigt röra vi oss på gissningarnas mark. Vi

Fig. 3. Henrik Tidemanssons biskopssigill.

veta ej, hur stampen hamnat i Söderköping, men kunna ju tänka oss ett tillfälligt besök hos släktingar någon gång före biskopstiden. Alldeles uteslutet är ej heller att den blivande biskopen på något vis varit knuten till fyndorten. Det är då värt att notera, att fyndet gjordes i närheten av den plats, där en gång S:t Ilans kyrka låg. Skulle möjligen Henrik Tidemansson ha varit kyrkoherde där? I så fall kan han dock icke vara identisk med den ende Henrik, om vilken vi veta att han innehaft befattningen i fråga. Det var nämligen 1422, vilket

²) Uppgiften att Henrik Tidemansson tillhört lågfrälset torde vara en oriktig slutsats av den omständigheten, att gården i Kåslinge längre fram var frälse. Frälsefriheten har emellertid först förvärvats 1513, tydligen som en partibelöning av Sten Sture d. y. åt den nyssnämnde Tideman Gotskalksson.

skulle leda till den tämligen orimliga konsekvensen, att Henrik Tidemansson varit över 100 år vid sin död. Från 1422 till 1480 är emellertid ingen kyrkoherde i S:t Ilian känd, varför det i och för sig finns god plats för flera sådana. Det lilla vi i övrigt veta om Henrik Tidemannssons tidigare kyrkliga bana behöver ej strida mot vår i sig obevisliga hypotes. Herdaminnets uppgift att han varit domprost i Linköping är sålunda oriktig. Befattningen innehades troligen från 1459 och ännu långt efter biskopsvalet 1465 av Peder Månsson Mört⁹). Såväl biskopskrönikan som Vadstenadiariet uppger, att Henrik Tidemansson endast var kanik vid biskopsvalet. Djariet omtalar honom som sådan även 1462, då f. ö. också Peder Mört nämnes och det just som domprost.

En kanik var medlem av domkapitlet, innehavare av något prebende och ofta nog också av något ansett gäll. Nu har åtminstone en av S:t Ilians herdar varit kanik, f. ö. ingen mer eller mindre än mästare Mattias Ovidi, den heliga Birgittas bikt-fader och medeltidens kanske ryktbaraste svenske teolog. Något direkt hinder möter alltså inte en hypotes om att Henrik Tidemansson på samma vis och kanske till sin slutliga upphøjelse varit kyrkoherde vid S:t Ilian och kanik i Linköping. Teorin är emellertid på intet sätt bevisad. Den upplysning, som Vatikanarkivet eventuellt kan ge i frågan, kan gå i en helt annan riktning.

⁹) Supplik till påven beviljad 1459 1/9. K. H. Karlssons avskrifter ur Vatikanarkivet.

Kalmarna-Nils

Kring ett litet arkivfynd.

En snart sagt outtömlig källa för svensk historieforskning finnes i kammrararkivets samlingar. Räkenskaper ända från Gustaf Vasas tid ge många upplysningar även för lokalhistorien. Konkreta uppgifter av personhistoriskt intresse kan man också finna, men icke alltid där man väntat. Författaren av dessa rader gick t. ex. härförleden igenom landskapshandlingen "Östergötland 1542: 2", som huvudsakligen innehåller räkenskaper från Norrköpings gård. Avsikten var att finna stoff till en pågående undersökning av stadens historia under medeltid och vasatid. Det fanns förvisso, dock inte bland de verifikationer, som lägo sist i bunt. Blott en av dem hade litet intresse för mig, men den rörde Söderköping. En liten kvittens på några få rader, ej större än att den kan återges i sin helhet (interpunktering felas och är alltså här tillsatt, upplösta förkortningar äro kursiverade): "Bekennes iag mig kalmara nigils borgmester ij Surköping ad haffua anamad aff vår alkerkereste nådige Herres befallningsman Tord olsson et tolfte sågadati som fördes till kalmara slott. Ad så ij sannig är, tryker iag mitt signett nedanföre thenne min bekemelse".

Signetet skulle vi förstas gärna sett, men tyvärr föreligga dessa verifikationer blott i avskrift. Därför saknas också dateringen. Kvittenserna ligga emellertid i omvänd kronologisk ordning, den närmast föregående är från oktober 1543 och den efterföljande från september s. å. Vårt lilla aktstyeke torde därför vara att datera till slutet av september — början av oktober 1543.

På ett ställe synes ett avskrivningsfel föreligga. Kvittensen gäller en tolfte sågade bräder. Därför torde aningen ordet "bräder" ha fallit ut eller avskrivaren helt vanställt det då övliga ordet "sågebräder".

Uställaren av kvittensen, Kalmarna-Nils, är ingen okänd person för kännarna av Gustaf I:s historia eller läsarna av "Söderköpings historia I". Det är heller inte första gången han sysslat med sågebräder för sin konungs räkning. Däremot var det förut helt okänt, att han varit borgmästare i Söderköping, och vår lilla notis är den yngsta kända, som omtalar honom i livet. Som redan i det nyssnämnda arbetet antytts är hans historia förknippad med ett par förväxlingsproblem.

Kalmarna-Nils omtalas nämligen första gången 1521 som befälhavare för tre rotar knektar vid belägringen av Stegeborg men sedan ej förrän c:a 1529. Under mellantiden är Nils Eriksson (Bielke) en av Gustaf Vasa mycket anlitad man. Bekant är han kanske mest genom sitt en smula tragikomiska mellanhavande med den tyske äventyraren Berend von Melen i Kalmar. 1527 försvinner han ur historien av det enkla skälet, att han avled s. å. Detta har emellertid först helt nyligen kunnat påvisas, tidigare var förväxlingen någorlunda förklarlig.

En annan Nils Eriksson blev omkring nyår 1546 mördad av frälsemannen Bengt Gylta till Pätörp. Tydligt hade han varit i tjänst hos konung Gustaf, som lät gärningsmannen sona sitt död med åtskilliga gårdar, som han själv hade beslag på. T. o. m. Erik XIV tyckte det var för många, och lät återlämna några. Just de stora böterna ha lett tankarna på Nils Eriksson (Bielke), en teori, som emellertid redan historieskrivaren Tegel kunde avvisa. Av ett kungligt brev framgick nämligen, att den mördades fader ännu var i livet. Som mordet efter allt att döma ägt rum i Västergötland, ha vi heller ingen anledning att identifiera offret med Kalmarna-Nils, lät vara att denne bevisligen var död 16/11 1547.

Denne är alltså fortfarande endast känd under det vedernamn, som han t. o. m. själv använde. Närmast tyder det på att han var från Kalmar men hade sitt verksamhetsfält, där kalmariter voro mera tunnådda. Tydligt har han varit hemma i Söderköping från befrielsekrigets början till sin död.

När han omtalas första gången efter detta fick han nämligen Bosgård i förläning. Litet längre fram fick han en lämplig boning i Bispegården (sannolikt nuvarande "Hans Brasks tryckeri"), som han dock några år senare måste utbyta mot "Hörngården" (troligen på tomten norr om Munkbrogatan vid Rådhusstorget). 1547/16/11 kunde konungen åter disponera över den sistnämnda, därför att Kalmarna-Nils var död. Som Gustaf Vasa i dylika fall brukade vara rask i vändningarna, torde dödsfallet ha inträffat under året.

Härav framgår, att Gustaf Vasa tänkte sig att Kalmarna-Nils skulle vara verksam i Söderköping och dess omnejd. Därför kunde han bli häradshövding i Banekinds härad, som han dessutom — mot rusttjänst — hade i förläning jämte Hanekinds och Memmings härader. I praktiken synes Kalmarna-Nils ha varit ett slags kunglig ombudsman. Som sådan fick han syssla med litet av varje, sannolikt mest handel för kunglig räkning. De kungliga breven tala f. ö. påfallande ofta om "sägebränder" och "sägekvarnar".

Under Dackefejden fick den gamle krigaren tjänstgöra som värvare i Östergötlands bergslag för att sedan åter en gång användas i sin förra syssla, varmed han försvinner ur historien.

Tydligen var han från början yrkeskrigare och hade gjort god tjänst i befrielsekriget och senare. En trogen skara dylika har spelat en större roll i början av Gustaf Vasas regering än vi äro vana att tänka oss. Så småningom placerades de lämpliga på civila poster, där de kunde vara till nytta för den nya regimen.

Borgmästare skulle egentligen städerna välja själva, och valet var enligt stadslagen begränsat till grundägande borgare. I de större städerna valdes praktiskt taget endast förmögnare köpmän. Det är möjligt, att Kalmarna-Nils drivit handel även för egen räkning, och grund hade han ju som vi redan sett. All sannolikhet talar dock för att konung Gustaf haft ett ord med i laget och att Kalmarna-Nils 1543 tämligen nyligen blivit borgmästare. Gustaf Vasa lade sig givetvis inte i borgmästarvalen i Söderköping utan orsak. Just under Dackefejden synes hans förut goda förhållande till Söderköping

ha grumlats, han är missbelåten med borgarnas hållning och litar inte riktigt på borgmästare och råd. Dessutom bedrev han värvningar i staden, vilket knappast sågs med blida ögon av dess ledande köpmän. De hade själva användning för tjänstefolk och sjömän. För konungen var det inte så lätt att på avstånd deltaga i dragkampen om de dugligare unga männen. Med en gammal tro-tjänare i stadsstyrelsen måste det gå bättre, särskilt om nu denne dels hade militär erfarenhet dels var väl insatt i stadens förhållanden.

Det var varken första eller sista gången Gustaf Vasa blandade sig i valen till städernas styrelse, dylikt hade t. o. m. hänt långt före hans tid. Sturarna placerade sina förtroendemän i råden i Stockholm och Arboga. Kristian II satte sina anhängare till borgmästare och rådmän i Stockholm, och Gustav Vasa avsatte dem för att sätta dit sina. I huvudstaden fortsatte han sedan med till- och avsättningar, i Arboga kan man också spåra hans ingripanden samt nu alltså även i Söderköping. Närmare efterforskningar rörande andra viktiga städer torde ge enahanda resultat.

Samrealskolan i Söderköping invigd 29 jan. 1910.

En skola med anor

Av läroverksadjunkt A. Laurell

Söderköpings samrealskola har traditioner, som sträcker sina rotträdar in i äldre medeltid. Historiska uppgifter från 1349 ange förekomsten av en s. k. lärdomsskola, 1281 en klosterskola, men stadens historia antyder 1100-talet. Någon närmare tidpunkt kan ej anges.

På grund av sitt geografiska läge och dävarande utmärkta sjöförbindelser var Söderköpingstrakten ärtusenden före och århundraden efter vår tidräkning av sådan betydelse, att den kunde nämnas bland landets främsta. Fornfynd från sten- och bronsålder och fornborgar från järnålder är tydliga vittnesbörd på tidig bebyggelse, och ortsnamnsforskningen bestyrker ytterligare före-

komsten av en betydande kult- och marknadsplats. Fornborgen på Borgberget, 3 km. nordost om staden, är en av de märkligaste i landet och kunde utgöra en tillflyktsort för en tusenhövdad marknadsbefolkning. Det är ganska svårt att avgöra när marknadsplatsen blev en permanent handelsplats med hofast befolkning, en köping och sedermera en stad. Men "säkert synes, att staden kan räkna sina anor från omkring 1200. Kanske är den något decennium äldre, fullt klart är dess existens under 1200-talets första hälft", säger fil. dr. Sven Ljung i Söderköpings historia. En stad kan väl knappast existera utan någon form av skola och om ovannämnda antaganden äro riktiga, skulle skolans ålder inom relativt kort tid omfatta lika många sekler, som antalet stjärnor i stadens vapen.

Att en högre undervisningsanstalt fanns i Söderköping under katolska tiden kan således anses vara fastställt och även att den var högt ansedd och livligt frekventerad av djäknar, så kallades lärjungarna på den tiden, från landets skilda delar, är också säkert. Flera av skolans elever kunde direkt söka vidare utbildning vid utländska universitet för att sedan återvända och erhålla framstående poster inom riket. I början besöktes Paris och Bologna, men senare från 1350-talet tyska universitet, t. ex. Rostock, Leipzig och Greifswald och ännu senare Wittenberg. Under 1400-talet besöktes dessa universitet av 500 svenskar, av vilka säkerligen många kommo från Söderköping. Sten Sture d. ä., som bidrog till grundandet av Uppsala universitet, nämnes som en av skolans beskyddare.

Om en skolas betydelse står i paritet med skolortens, intog söderköpingsskolan under tre sekler en dominerande roll i dåvarande svenskt bildningsväsende. Sakkunskapen har nämligen påvisat att Söderköping under 1100-talet kanske var svenska förvaltningens centralpunkt, under 1200- och 1300-talet efter Stockholm landets mest betydande stad.

Från denna synpunkt kan det förefalla märkligt, hur sparsamma de uppgifter äro som finnas om dåtida skola och samhälle. Men staden var rik och mäktig. Utländska och inländska avundemän utsatte samhället för upprepade påhållningar i form av bränder, härjningar och "provinanteringsexpeditioner". Staden, som till största delen bestod av trähus, t. o. m. gatubeläggningarna var av brännbart material, ödelades ett flertal gånger, år 1400 av en översvämning, men återuppsyggsdes lika många gånger. Skövlade värdeföremål och dokument kunde dock ej återskaffas.

Med borgarståndets tillkomst och ökade betydelse under medeltiden, ej minst i Söderköping, uppstodo stadsskolor eller skrivareskolor, fristående från kyrkan och domskolan eller den lärda skolan. 16 sådana äro kända i vårt land, bl. a. en i Söderköping, sannolikt anlagda på 1300-talet. Många av dessa skolor hade påbyggda klasser med bl. a. undervisning i latin, en slags kommunala lärdomsskolor. De viktigaste ämnena vore dock läsning, skrivning och räkning.

Allt talar för att i staden på 1200-talet fanns en klosterskola, avsedd för blivande präster och senare även förut nämnda stadsskola, avsedd för blivande köpmän och dem, som hade hand om förvaltningen. Klosterkyrkan är säkert känd genom en notis från 1281, i vilken föreståndaren, lektor kallades han, broder Torsten omnämndes.

En mera självständig lärdomsskola, en föregångare till den nuvarande och till den, som var inrymd inom Söderköpings stadsbiblioteks murar och gav upphov till namnet Gamla skolgatan, tycks ha funnits redan 1349 den 21 april. Då omnämnes en magister Sune som scholastikars i Söderköping. Detta var således för mer än 600 år redan. Vid denna förnämliga skola tjänstgjorde senare en annan lerd herre, nämligen skolmästaren i Söderköping, Jöns Håkansson, vilket framgår av ett av honom beseglat köpebrev av den 2 nov. 1405. Denne blev 1421 Sveriges ärkebiskop.

Anteckningar, annaler och diarier, års- och dagböcker om skolans vidare öden under 1400-talet saknas från stadens gräbrödrakloster, men det finns uppgifter från andra orter, Visby, Vadstena, klosterkyrkan i Stockholm och Kungälv. I den sistnämnda staden företogs 1495 en reformering av konventet eller klostret i Söderköping.

Med reformationen blåste nya vindar in över landet och Sveriges 1500-tal kan betraktas som en religiös och nationell jäsningsperiod. Skolan skulle omgestaltas efter nya tiders krav. Om ej till namnet, så dock till gagnet gjorde nu skolan skäl för namnet trivialskola. Tre ämnen voro grundläggande. Lärjungarna skulle övas i att tala riktigt (grammatika), vackert (retorik) och logiskt (dialektik). Religion med katekes- och bibelläsning ansågs dock vara viktigast, men latinundervisningen tog den längsta tiden och resultatet blev en ensidig latinskola. På förmiddagen lästes grammatika och på eftermiddagen de klassiska författarna, till stor del utantill. Böcker var en dyrbar och säll-

synt vara och fanns ofta bara i ett exemplar. I de högre klasserna listades talvis grekiska och hebreiska. Modersmålet hade fortfarande en mycket svag ställning, särskilt i förhållande till latinet, det dåtida världsspråket.

I sanrealskolans arkiv finns en förteckning över de rektorer, som verkat i skolan från 1556 till nuvarande tid. Här lämnas nu M (M är förkortning för magister, dåtidens högsta examen) Claudius Bothvidi, född 1524, student i Uppsala 1546, promoverad till magister i Wittenberg 1551, skolrektor i Norrköping 1552, i Söderköping 1556 (en befordran till en ansenligare skola i en ungefär dubbelt så stor stad), prästvigd och pastor i Täby samma år, pastor i Risinge 1559, död 1565. Om Claudius Andreæ, som blev rektor 1559, vet man föga. De tre följande M Claudius Johannis, rektor 1569, M Benedictus Orosander, rektor 1580 samt Joannes Canuti Trelogius eller Trälod, rektor 1586, studerade i Uppsala men promoverades till magister i Wittenberg. Minst 4 av nu nämnda fem rektorer avlade studentexamen i Uppsala men förhade sina universitetsstudier till Wittenberg. Det svenska universitetet genomgick under denna tid en svaghetsperiod. Den sistnämnde rektorn underskrev Uppsala mötes beslut och slutade som domprost i Linköping. Även den följande Ambrosius Bartholdi, rektor 1589, fick hedern att få underteckna Uppsala mötes beslut. De två följande voro Christophorus Laurentii, rektor 1596 och M. Nicolaus Magni Rappstadus, rektor 1599. Nästan samtliga rektorer från denna tid föredrogo efter intjänat rektorsmerit prästerligt ämbete, som gav mera ekonomiskt utbyte. Täby pastorat var dock prebende åt rektor mellan åren 1540—1584.

Som förut nämnts blev en av skolans rektorer 1421 ärkebiskop. Men minst två av skolans elever uppnådde samma värdighet, nämligen Laurentius Petri d. y. med tillnamnet Gothus 1575 och Laurentius Paulinus, Gothus, 1637, en brorson till den föregående. Båda voro födda i Söderköping och nära befreundade med bröderna Laurentius Petri den äldre och Olaus Petri. Den förstnämnde blev ärkebiskop vid 50 års ålder, den senare Laurentius Paulinus vid 72. Denne var en mångfrestare på det lärda området. Sin första utbildning fick han i Söderköpings lärdomsskola, den högre trivialskolan, där han började vid sex års ålder och lämnade samhället vid 15 år. Lärare vid skolan var bl. a. M. Eriens Medelpadius, som med skicklighet undervisade i både latin och grekiska. Efter vunnen magistergrad i den forna uni-

versitetsstaden Helmstadt blev han i tur och ordning aktuarie, professor i logik i Uppsala, professor i astronomi (även han var dock hunden av astrologiska vidskepelse), politiskt sändebud, universitetsrektor, promotor, biskop i Skara, biskop i Strängnäs samt slutligen ärkebiskop. Hans största insats var dock som folkbildare, kanske man kan säga landets förste populärföreläsare. Han utgav bl. a. den första svenska läroboken i astronomi. En författare (Schüek) säger, "att av Laurentius Paulinus' gärning har det mer än eljest klart, i vilken outplånlig tacksnadhetsskuld den svenska odlingen står till den lutherska kyrkan". En lärjunge, som hedrade sin skola, kan man ju säga.

Under 1600-talet märktes allt mer den växande stormaktens intresse för och inflytande på skolundervisningen, fortfarande mest den högre. Men Linköping var och Norrköping blev vid denna tid större än den gamla stapelstaden och därför favoriserades dessa städer, den förre bl. a. med gymnasium. Söderköpings trivialskola blev en provinskola eller s. k. lägre lärdomsskola utan statligt understöd. Enligt 1649 års kungl. skolordning kallades skolan trivialskola, tidvis påbyggd med en särskild skrivare- eller apologistklass. Enligt en matrikel från 1646 var elevantalet 63 och inträdesåldern växade mellan 8 och 17 år. Inskrivningen kunde ske när som helst under pågående läsår. Rektor upplär 1601 en lön från V. Husby och Skärkinds socknar i form av 197 tunnor spannmål. Intill 1628 var sockergångar från Tuna och Sevedes härader anslagna till Norrköpings, Vadstenas och Söderköpings skolor. Varje skola hade nämligen ett av kungl. förordning bestämt antal socknar, i vilka de medellösa lärjungarna fingo söka understöd till sina studier. Ett legaliserat tiggeri, som avskaffades under det följande århundradet. Antalet lärare skiftade, men 1683 fastställdes staten till en rektor och två kollegor. En av de senare var apologist.

Bland kända män, som gått i Söderköpings skola under denna tid, kan nämnas Erik Dahlberg, efter vilken stadens längsta gata blivit uppkallad. Han gick först i en norrköpingskola (1635), som han senare betecknade som god, fortsatte sedan skolstudierna i Söderköping till 1638 för att sedan direkt fortsätta sin utbildning i Hamburg. I en av skolans salar hänger ett porträtt av Dahlberg med latinsk text och svensk underskrift: Påltnarskalk Erik Dahlbergh, född den 10 okt. 1625. Död den 16 jan. 1703. Lärjunge i Söderköping 1636—1638.

Av skolans 17 rektorer runder 1600-talet togo 14 studentexamen i Uppsala och en i Åbo. Sex omtalas ha tagit magisterexamen i Uppsala, en i Åbo. Av de sju förstnämnda rektorerna omnämnes endast Laurinus ha erhållit magistergraden och ingen av de tre sista 13 ha lämnat rektoratet för prästerlig befordran, och de övriga tre ha tidigt avgått med döden.

För den intresserade lämnas här en förteckning med samtliga namn och utnämningssår till rektorer: M. Laurentius Laurentii Laurinus, senior, 1608, konrektor 1603 (en titel, som avskaffades i vårt land 1820), M. Daniel Laurentii Suderocopensis 1609, Johannes Benedicti Boek eller Hircinus 1625, Andreas Anderi Kylander, Lincopensis, 1633, M. Andreas Claudii Enaerus 1643, Benedictus Ingolphi Styrmann 1644, M. Elias Benedicti Hvald 1646, M. Johannes Olavi Hauarelius 1650, M. Petrus Magni Pelecanus 1658, M. Canutus Laurentii Beichius eller Laurbechius 1661, M. Petrus Samuelis Drysenius 1666, 1660 konrektor, M. Olavus Joannis Wong 1670, 1666 konrektor, M. Johannes Palm 1674, konrektor 1667, M. Christophorus Laurentii Laurinus 1682, Nicolaus Christersson 1691, Andreas Laurentii Ankerbaum 1691, Johannes Haqvini Wallman 1694.

Den förstnämnde Laurentius Laurinus var son till Laurent Laurin, som invandrade från Skottland och slutligen blev ståt-hållare på Stegeborg. Denne blev stamfader till en släkt, från vilken många kända män utgått. Två av dessa blev rektorer vid Söderköpings skola. Laurinus, som slutade som prost över Vikbo-landets kontrakt var skald och författare. Han skrev på både svenska och tyska samt skaldade på latin. Den på sin tid mycket omtalade skriften: "En kort Sveriges Chronica ifrån Magog alt inn til fröken Christinas regemente 1647". Han var även framstående psalmförfattare, diktare av bl. a. psalm 144: "I him-melen, . . .".

Även rektor M. Olavus Joannis Wong, som blev domprost i Linköping 1691, var uppenbarligen en framstående man. Han fick flera hedersuppsdrag. Det heter om honom: "Han förvärvade sig ett berömligt namn, mycken kärlek och hederliga barn samt efterkommande, som göra hans namn odödligt". Han ligger begravnen i Linköpings domkyrka.

Under 1700-talet framträdde en allmän strävan att göra undervisningen mera verklighetsbetsad och anpassad även för det praktiska livet. Trivialskolans påbyggnad, apologistklassen, fick större betydelse och man anställde en särskild apologist eller räk-

nenhållare. 1683 fastställdes staten till rektor och två kolleger, av vilka den ene även undervisade i apologistklassen, ett förhållande som fortfor till 1809.

Rektorer under 1700-talet voro M. Sveno Erici Ekelöf, Eksjöens, rektor 1703, Cand. Petrus Simonius Löfgren, rektor 1722, Carolus Laurentii Wangel, rektor 1727, M. Magnus Samuelis Edstrand, rektor 1734, M. Daniel Zachariae Torpedius, rektor 1745, Cand. Petrus Andrae Wimmermark, vice rektor 1749 och rektor 1751. Under hans tid påbyggdes skolan, som han "med nit och flit" förestod till sin död 1780. M. Laurentii Algerus Planander utnämndes 1781 till rektor vid Söderköpings trivialskola. Han hade först varit apologist vid Linköpings skola, där han var synnerligen uppskattad av konsistoriet. Trivialskolan i Söderköping fungerade som ett fullständigt gymnasium. "Redan på sin korta ämbets tid avsånde han directa Disiplar till Acaemien, utan saknad av de kunskaper, som inhämtas vid gymnasium". M. Nicolaus Magnus Ekman var lärare vid Linköpings trivialskola och sedermera koarektor och utnämndes 1786 till rektor i Söderköping. Han avled 1802.

Vid denna tid hade elvantalet en viss tendens att sjunka men vid seklets slut började det åter att stiga. Åren kring sekelskiftet 1800 var antalet omkring ett hundratal. Stadens invånarantal var vid denna tid omkring 800. Skolan var redan då en centralskola för orten. Skollokalerna voro ytterst primitiva. Den gamla klosterskolan i skuggan av den nuvarande stadskyrkan, byggd under eller före vasstiden, togs fortfarande i bruk. Den ärevärdiga byggnaden påbyggdes emellertid 1781 med en övervåning. — närmare omständigheter framgå av en protokollsbok från 1768—1789. Ur denna citeras följande: "År 1775 den 26 februari hölls extra sockenstämma i Söderköping. Närvarande: Herr prostén Mag. Breding, herr borgmästaren Törnroth, herrar Morell, Stenkula och Nordgren samt af församlinge jämte Reector Scholae herr Mag. Wimmermark, största delen af herrar ståndspersoner och öfrige borgerskapet.. Till en början av denna öfverläggning gav prostén församlingen vid handen, vad synnerlig och prisvärd omvårdnad och hög ynnest. Högvärldige Herr Doktorn och Biskopen samt M. V. (Maximum Venerandum) Consistorium Tacks visa, därigenom ej allenast att 600 R. understöd till det förfallna skolehusets reparerande äro översända utan ock lika höggunstigt blifvit lofvat någon ytterligare hjälp till detta högst angelägna behof framdeles. Prostén berättade äfven om att en

hederlig innevånare här i staden, nämligen revisorn Jacob Udde Nordstrand af kärlek för det skolehus, varest han i sin barndom åtnjutit trogen undervisning, behagut frikostigt till skänk utlofva till ett nytt tak på berörda skolehus så mycket taktedel, som där till erfordras, dock med det villkoret, att, om möjligt är, de gamle och osunde valfven få nedtagas för lärares och disciplars conserverande skull.

Församlingen enhälligt förklarade sin stora vördnad och innerliga erkänsla för den höga gunst, som Biskopen och Consistorium i föreskrifne mätto endels sedan i själva verket ådagalagt vid skolehusets iståndsättande vidkommer, och endels höggunstigt utlofvat läst detta skolehus, som i alla tider och äfven nu varit försett med berömlige lärare för barn och ynglingar, är i ganska förfallet tillstånd, ja, till sin största inrättning så beskaffat, att hvarken Docentes eller discentis kunna där länge utan största äfventyr för sin hälsa isynnerhet höst och vår vistas och sina skyldigheter fullgöra, varandes efter församlingens tankar ett hederligt och tjänligt skolehus här i staden så mycket nödigare som genom de härvarande kända lärarne en anseelig samling af provsens och nüstgränsande orters ungdom söker här sin undervisning, och man därjämte i långa tider samt isynnerhet under nuvarande Rectors tjänstear haft den heder och hugnad att flere Disciplar kommit härifrån till Kungl. gymnasium i Linköping och sedan till rikets academier, vilka ynglingar genom den första goda grundläggning uti vett och dygd, här skett, gjort dem skickliga till att på ett värdigt sätt tjäna det allmänna."

Efter nämnda år 1775 ventilerades byggnadsfrågan upprepade gånger. Först 1781 blev skolan påbyggd med en övervåning, men resultatet blev ej bättre än att lokalfrågan fortfarande förblev aktuell och 1809 byggdes nytt skollus.

Under senare delen av 1700-talet var skalden Karl Gustaf Leopold Lärjunge i Söderköpings skola. Fadern, som var tullförvaltare i Norrköping, valde grannstaden som skolor för sonen. Om ett av den store skaldens första och något självsäkra opus: "Skaldebrief till Adjuncten G. i Norrköping" står i något samband med detta, är ej säkert. Universitetsmannen och mångfresfaren på andens område Vilhelm Fredrik Palmblad, född 1788 på Liljestad, invid Söderköping, lär enligt uppgift tillbringat sina första lärdomsår i stadens skola.

Från följande sekels första år till 1809 skedde inga märkningsvärda förändringar, men sistnämnda år kunde en ny skollokal,

numera kallad "Gamla gymnastiken", toges i anspråk. Huset står strax invid den gamla skolan. Byggnaden innehöll på nedre bottenvåningen en farstu och ett stort rum. Detta var avsett för den förseemanska klassen men skulle även utgöra samlingslokal för morgonbön. Övre våningen bestod av ett vindsrum, avsett för bibliotek. Borgmästaren i Malmö, C. M. Nordlindh, hade bekostat byggnaden. Vid samma tid tillsattes en ny kollega, som skulle undervisa i den s. k. förseemanska klassen. Kostnaden här för besträddes av läroverksstyrelsen Johan Förseemans donationen av den 9/4 1795. Det Förseemanska kollegiet indrogs emellertid 1837. 1839 stadgade K. M:t, att den gamla lärdomsskolan efter lärarens avgång skulle upphöra, och det s. k. lägre läroverket skulle uppdelas på två avdelningar med en rektor och en kollega. Höstterminen 1843 blev skolan apologetiskskola och samtidigt upphörde tilläggsväsendet i de klassiska språken. Lärjungenantalet minskade vid denna tid och en termin, 1848, var sannerligen 18, kanske det lägsta i skolans historia. På grund av koleraepidemi skedde ett avbrott i skolans verksamhet höstterminen 1853. Man började då värterminen en månad tidigare än vanligt, nämligen den 17 januari. 1857 medgavs emellertid genom ett kungligt brev av den 23/5 att få utsträcka undervisningen längre än läroverksstadgan föreskrev, bl. a. i de naturvetenskapliga ämnena, naturlära, botanik och fysisk geografi, och då steg lärjungenantalet till 50. Skolan hette från detta år Söderköpings lägre elementarläroverk och hade två klasser med två avdelningar. De extra kostnaderna skulle bestridas av de Förseemanska donationerna.

1861 blev elementarläroverket treklassigt och kunde flytta in i ett nytt skolhus, den nuvarande (1950) telegrafbyggnaden vid Ägatan. Påföljande år kunde byggnaden tas i anspråk i full utsträckning. I skolans arkiv finns från denna tid en nästan fullständig samling kataloger och redogörelser. I katalogen för värterminen 1862 framgår att skolans officiella namn var Söderköpings lägre elementarläroverk. Rektor var mag. P. M. Widegren. Hans porträtt liksom de tre följande skolrektorerna sitta i skolans aula och likaså en oljemålning av rektor Villh. Hultén. Den sistnämnda är skänkt av f. d. elever och utförd av en konstnär, f. d. elev. Vid förtidnämnda tid voro övriga lärare mag. P. A. Stylin och C. F. Sundelius, den senare vik. kollega samt musikdir. A. W. Ahlstedt, sånglärare. Inspektör var kontraktsprosten C. M. J. Petrelli och eforus biskop Ebbe Gustaf Bring. Skolan

var delad i tre klasser, av vilka den tredje hade en högre avdelning med endast två elever samt en lägre med 17 elever. Lärjungarnas antal var 58, av vilka 15 hade sin hemvist i Söderköping, 2 i Norrköping, 1 i Vadstena, 1 i Skänninge, 1 i Stockholm, 2 i Finland och övriga från mer eller mindre närliggande socknar.

Skolans redogörelser för läsåren 1862—1876 ingingo i en för varje år utkommen gemensam "redogörelse för Norrköpings, Söderköpings och Wimmerby elementarläroverk af E. Aspling, rektor vid Norrköpings h. Elementarläroverk". Av redogörelsen för läsåret 1862—63 (av rektor P. M. A. Widegren) framgår, att lästterminerna började och slutade vid samma tid som nu. "Efter slutad bön och bibelläsning hafva timmarna för den dagliga lärotiden varit f. m. kl. 7—9 och 10—1, med lemnad ledighet under föreskrifna minuter, samt för tredje klassen dessutom e. m. 3—4 Måndagar och Thursdagar". Undervisning meddelades i teckning, sång och fiolspelnig. "Deremot har i Gymnastik under detta läsår ingen undervisning blifvit meddelad af brist så väl på lärare som på egen Gymnastiklokal". Undervisningen fortgick enligt läroverksstadgans föreskrifter och eforus fastställande och därför nämnes endast att tyska påbörjades i andra klassen, i tredje klassen lästes engelska på reallinjen och latin på klassiska linjen och en något utvidgad kurs i tyska på reallinjen. Vid höstterminens slut anställdes offentlig examen. I redogörelsen för läsåret 1864—65 framgår bl. a. att tredje klassen var delad i en högre och en lägre avdelning, vilken senare motsvarade fjärde klassen vid statens läroverk. I denna undervisades i bl. a. latin och grekiska samt vidare i övningsboken musik, teckning och nu även gymnastik. Av redogörelsen för läsåret 1866—67 framgår att läroverket blivit utvidgat från föregående läsår med en fjärde klass. Medlen härför togs "ur Läroverkets Forssemanska kassa". I första klassen påbörjades nu undervisning i tyska, i andra klassen i historia, i tredje klassen lästes tre främmande språk, latin, tyska och engelska, i fjärde klassen fortfarande tyska och engelska och även franska, däremot ej latin. Undervisningen i latin var nämligen inskränkt till tredje klassen, då befrielse medgivits fjärde klassens lärjungar enligt en paragraf i då gällande läroverksstadga.

1887, kanske även något tidigare kallades skolan Söderköpings lägre allmänna läroverk, vilket namn bibehölls t. o. m. läsåret 1904. Rektor var fil. lic. Per Erik Lagerberg och övriga lärare

voro kollegerna J. M. Blomberg och J. A. Aurén, den förre intresserad naturvetare, bl. a. botanist, och den senare mångkunnig humanist, bl. a. kännare av Söderköpings historia. Inspektor var kontraktsprosten P. H. Scherini och eforus biskop Karl Alfred Cornelius. Skolans 33 lärjungar voro fördelade på tre klasser. 13 elever voro från staden. Höstterminen 1888 inträdde fil. kand. Erik Kaste. Kastensson som extralärare och en fjärde klass inrättades. Höstterminen 1891 hade skolan samma ledning och läraruppsättning som under föregående år, bl. a. fröken Nanny Reuterskiöld i teckning. Lärjungar från denna tid kunna nämnas i 4:e klassen Fredrik Alexander Funck och i 3:e klassen Gustaf Ernst Grefberg (senare justitieråd) och Gabriel Spens samt i 1:a klassen Gösta Funck, Karl Erik Torsten Lagerberg och Erik Harald Erixon (numera professor). Vårterminen 1892 hade skolan ny inspektor, nämligen kyrkoherden i Ringarum Johan August Annell. Höstterminen 1892 infördes en klassisk linje med undervisning i latin, motsvarande då fastställd kursplan. Höstterminen 1893 var biskop Carl Wilhelm Charleville eforus. Den fjärde klassen tecknade nu klass IV och var ej längre rent klassisk. Höstterminen 1894 blev Aurén tjänstledig med fil. lic. Gustaf Julius Fredlund som vik. kollega. Höstterminen 1895 var fjärde klassen reallinje och lärjungeantalet 32. Höstterminen 1896 försvann beteckningen reallinje för 4:e klassen. I första klassen gick vid denna tid Bengt Nyström. Höstterminen 1897 tillträdde fil. kand. Lars Alfred Björklund rektorsämbetet och hade sin bostad liksom föregående rektorer i läroverkshuset. Skolan var nu tre-årig med tre ämneslärare. Höstterminen 1898 blev skolan åter 4-årig och fil. kand. Karl Gustaf Harlin blev extra lärare. Höstterminen 1899 blev 4:e klassen reallinje.

Rektorer under 1800-talet voro till antalet 7 liksom under föregående sekel och under 1600-talet 17. Här först endast namn och utnämningsår: M. Samuel Carolus Wetterholm 1803, fil. och teol. doktor Johan Lundborg 1809, M. Samuel Johan Norraeus 1815, fil. doktor Johan Hagenberg 1847, fil. doktor Per Mauritz August Widegren 1858, fil. lic. Per Erik Lagerberg 1885, fil. kand. Lars Alfred Björklund 1897, Norraeus slutade som rektor 1846, var kollega från 1804 och tjänstgjorde sålunda vid skolan i 42 år. Hagenberg har gjort sitt namn känt genom instiftande av ett stipendium. Widegren började som lärare vid skolan 1847 och var verksam som skolman och kommunalman till 1885, således under 38 år. Under hans tid uppfördes skolhuset vid Agatan.

Från höstterminen 1900 t. o. m. vårterminen 1906 hade skolan fem klasser, av vilka de två övre voro reallinjer t. o. m. vårterminen 1903, resp. 1904. Elevantalet höll sig under de fyra första åren omkring 40, men hösten 1904ingo även flickor inträde i skolan och denna höst steg numerären till 63. Från hösten nämnda år kallas skolan samskola, reallinjen bortföll, och motsvarande en 5-årig realskola. 1906 var skolans elevantal 74. Vårterminen 1900 var lärjungeantalet 35. I klass V R gingo Bengt Nyström, efter namnet stod faderns yrke, utsatt, stadslikare, bröderna Svanfeldt, färgare, Sigurd Lindström, guldsmed. I klass IV R gingo också 4 elever bl. a. Ake Grefberg, rådman, samt Folke Hannell, lantbrukare. De, som äro insatta i frågavarande personförhållanden, se, att sönerna ofta följde i fädrens fotspår.

Från höstterminen 1906 t. o. m. vårterminen 1918 blev skolan en privat samskola med sex klasser och hade både dimissions- och realskoleexaminationsrätt och fick särskild styrelse, först med följande sammansättning: Karl Gustaf Harlin, ordf., t. f. rektor, Erik Kasten Kastensson, v. ordf., grosshandlare, Johan Adolf Håkansson, provinsialläkare, Axel Richard Wahrholm, läsaresses läkare, Annie Lovisa Nyström, lärarinna.

Erforus var biskop Carl Wilhelm Charleville, som 1907 efterträdde i sitt ämbete av biskop Otto N. Th. Ahnfeldt samt 1910 av biskop John Wilhelm Personne. Inspektör var kontraktsprosten Hugo L. Ulander, som 1917 avlöstes av häradshövding Carl Theodor af Ekenstam.

Lärare voro bl. a. fil. kand. G. W. Ternblom, humanist, och fil. kand. Julia Matilda Helander, naturvetare. Elevantalet var 1906 summa 91, ökade sedan 4 år därefter till 122 för att sedan avta och 1917 stannat vid 79.

En viktig händelse under denna tid var uppförande av ett nytt skolhus med åtföljande invigning. Frågan hade länge ventilerats.

1905 påpekade skolans inspektör prosten Ulander i stadsfullmäktige att det gamla läroverkshuset vid Agatan framför Hagatorget var för trångt. Byggnaden har t. o. m. innevarande år, 1950, fått vara telegraf- och posthus, men måste inom kort rivas.

En förbättring av de lokala skolförhållandena var som sagt nödvändig. Lämplig tomt valdes och arkitekt Flodin gjorde ritningar och byggmästare Sven Håkansson byggde det nya skolhuset. Räkningen beräknades till 100 000 kr. Skolan fick en för sin tid modern utrustning och en särskilt tilltalande exteriör. Nven läget är vackert mellan stadens båda vattendrag, Göta kanal i

norr invid Ramunderberget och Storån i söder, båda på endast ett femtiotal meters avstånd. Egendomligt är att från skolans aula se de stora kanalångarna glida förbi och avteckna sig mot bergets nästan lodrätta stup, medan man ej ens skymtar vatten.

Under högtidliga former invigdes byggnaden lördagen den 29 januari 1910 och närvarande voro skolans styrelse, lärarkollegium, elever och stadens honoratiories samt stadens övriga intresserade. Skolans inspektor och stadsfullmäktiges ordförande talade.

Höstterminen 1917 infördes undervisning i huslig ekonomi och lärarinna blev fröken Olga Andersson. Bland övriga övningslärare kan nämnas kantor Carl Albert Gustafsson, stadsfiskal Carl Albert Björklund, den sistnämnde lärare i gymnastik, och fröken Henrietta Nordflycht i kvinnlig slöjd. Hon blev en av skolans donatorer. Bland lärjungarna kan nämnas i klass V Karl Larm, sedermera känd skolman och journalist samt i klass III Gunnar Bergquist, som valde faderns yrke, läkarens.

Påföljande hösttermin 1918 ombildades skolan till kommunal mellanskola med fyra klasser. Följande läsår påbyggdes skolan med en gymnasiering med både real- och latiniinje. Denna påbyggnad upplörd efter ett år och därmed försvann från schemat undervisningen i klassiska språket, vilken med vissa uppehåll pågått i 700 år. Reallinjen nedlades från vårterminen 1923. Fr. o. m. höstterminen 1918 t. o. m. vårterminen 1930 var fil. mag. Vilhelm Hultén skolans rektor, alltså under 32 år. Han har sålunda överträffat samtliga sina företrädare i ämbetet med avseende på tiden. Till ord. lärare i skolan antog styrelsen vid ombildningen 1918 fil. mag. Ivar Th. Norlin, fil. mag. David Wirsén och fröken Berta Appelgren. Wirsén har berikat skolans biologiska samlingar med en hel del material. Inspektor var fortfarande af Ekenstam men den kommunala mellanskolan hade ingen eforus. En särskild skolläkare utsågs, nämligen dåvarande provinsialläkaren A. O. Bergquist. Lärjungeantalet var vid denna tid ungefär 90.

Den kommunala mellanskolans förstatligades fr. o. m. höstterminen 1930 och blev samrealskola. Som förstatligad återfick skolan sin eforus och innehavare av ämbetet blev biskop Erik Aurelius. Denne efterträddes 1936 av biskop Tor Andre och 1947 av biskop Torsten Ysander. De två sistnämnda har innehaft första förslagerum till ärkebiskopsämbetet. 1930 var kontraktsprosten Karl Torenfält inspektor och bankdirektör Axel Ferb ordförande i den lokala skolstyrelsen.

Höstterminen 1939 inbyggde sen handelslinje, så att följande år var skolan uppdelad på sex klasser. Av lärare från denna tid kan nämnas läroverksadjunkt Otto Hedin. Han var en sällsamt försynt människa och samvetsgrann pedagog. Hans lärarbana bröts av sjukdom hösten 1944 och följande år avled han. Fr. o. m. 1949 är kyrkoherde Arthur Adell skolans inspektör.

Samhället i sin helhet, närmast samrealskolan, folkskolan och idrottsliga sammanslutningar, kunde 1930 glädjas åt att det gamla önskemålet om ett gymnastikhus blivit tillgodosett. Då skolans nävarande byggnad blev färdig 1910 hade skolan tillgång till goda undervisningslokaler för alla ämnen utom gymnastik. Någon undervisning i detta ämne hade icke förekommit under äldre tider. Först 1861 infördes frivillig undervisning i vapenövningar och gymnastik i Brunnens gymnastiklokal, men 1869 fick skolan egen gymnastiksal i gamla läroverkshuset, Gamla gymnastiken. Från 1863 hade staden underhållsskyldighet av byggnaden och från denna tid har ämnet ständigt varit på schemat. Lokalen var emellertid bristfällig, och när även folkskolan räknade med att få en gymnastiksal, blev frågan alltmer aktuell. Först i november 1917 överlämnade en tillsatt kommitté ett betänkande till stadsfullmäktige för att lösa byggnadsfrågan av en gymnastikbyggnad för stadens skolor. Betänkandet remitterades till skolstyrelsen, som skulle utreda frågan och avge förslag. Stadsfullmäktige gick slutligen in för ett förslag, som sedan blev godkänt av Kungl. skolöverstyrelsen. På grund av dyrtid blev byggnadsfrågan uppskjuten, men återupptogs och realiserades senare, så att hösten 1930 kunde byggnaden tagas i bruk. Invigningen av lokalen skedde den 30 mars 1931, till vilken lyckönskningstelegram anlände bl. a. från skolans eforus.

Skolan hade vid förstatligandet från kommunal mellanskola höstterminen 1930 88 elever och kunde hösten 1949 räkna 128 elever. För innevarande hösttermin har kungl. maj:it tillåtit upprättandet av en parallellavdelning av första klassen. Detta innebär att elevantalet läsåret 1950—51 blir ungefär 180, det högsta hittills, och följande läsår överstigande 200. Klassernas antal blir åtta.

Vid skolan tjänstgör 3 ord. adjunkter och 2 extra samt 3 ämneslärarinnor, av vilka två äro ordinarie. I övningsämnen undervisa 5 lärare, av vilka två äro extra ordinarie.

Ur skolans kamratliv under de sista decennierna kan nämnas, att nästan varje december har hållits en julfest, då elever av skilda

ärgångar jämte målsmän har tillfälle att träffas. Behållningen, inemot 1.000 kr., har anslagits till en studieresa. Resemålen har växlat med väderstrecken Narvik—Malmö samt Göteborg—Visby. En av eleverna författad reseskildring har ofta influēt i dagspressen.

Ur skolans stipendiefonder utdelas årligen mer än 1.000 kr. till skolans elever och inemot 4.000 kr. till f. d. elever. På rektors initiativ och kollegiets hemställan avläts nämligen till Kungl. Maj:t en skrivelse, som genom beslut den 5 november 1943 medgav att 4/5-delar av avkastningen från J. Forssmans, Carl Blomqvists och C. M. Nordlindhs stipendiefond samt sparbanksfonden finge fr. o. m. läsåret 1943—44 utdelas till förutvarande elever vid läroverket. 1/5 av årliga avkastningen skall fonderas och resten fördelas mellan 'kategori A', gymnasister och dylika samt 'kategori B', studenter och likställda. Studiebegävnig bör enligt statuten vara normerande vid bortgivandet. Ifrågakvarande stipendiefond utgjorde den 30/6 1944 kr. 134.255:83. Med hänsyn till skolans storleksordning är nog denna fond enastående i sitt slag. Den är avsedd att ge lärjungar med väl vitsordad avgångsexamen från läroverket möjligheter till fortsatta studier. Ifrågasätts kan, vem som har största glädjen av dessa gåvor, utdelaren eller mottagaren.

Som förut nämnts var fil. kand. L. A. Björklund rektor vid sekelskiftet och fil. kand. Karl Gustaf Harlin föreståndare för skolan t. o. m. vårterminen 1918. Detta år tillträdde rektor Vilh. Hultén ämbetet och kvarstod i detta t. o. m. vårterminen 1950. Under hans 32-åriga regi som styresman har skolan undergått många förändringar och förbättringar både till nanen och innehåll, men de skola ej här bedömas. Men bara med ordnandet av nyss nämnda stipendiefond kan man nog påstå att rektor Hultén har gjort sin skola en ovärderlig tjänst.

Den 1 juli 1950 tillträdde rektor Mats Linderöth rektoratet för samrealskolan i Söderköping. Han har att förvalta ett gammalt kulturarv.

Källor: Svenska stadsmonografier, 1949; Söderköpings historia Sven Ljung; material från samrealskolans arkiv.